

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

IZVEŠTAJ

OMBUDSMANA

Ex officio br. 661/2024

Odgovornost institucija u vezi sa nasiljem u školama

Upućen:

Gđa Arbërie Nagavci, ministarka, Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija

G. Bashkim Ramosaj, predsednik, Opština Dečane

G. Bexhet Xheladini, predsednik, Opština Dragaš

G. Burim Berisha, predsednik, Opština Kosovo Polje

G. Agim Aliu, predsednik, Opština Uroševac

Gđa Ljiljana Šubarić, predsednica, Opština Gračanica

G. Mehmet Ballazhi, predsednik, Opština Elez Han

G. Ilir Ferati, predsednik, Opština Istok

G. Besim Ilazi, predsednik, Opština Kačanik

G. Kadri Rahimaj, predsednik, Opština Kamenica

G. Zenun Elezaj, predsednik, Opština Klina

G. Vladan Bogdanović, predsednik, Opština Klokot

G. Imri Ahmeti, predsednik, Opština Lipljan

G. Ekrem Kastrati, predsednik, Opština e Mališevo

G. Abdylhadi Krasnić, predsednik, Opština Mamuša

G. Bedri Hamza, predsednik, Opština Južna Mitrovica

G. Saša Milošević, predsednik, Opština Novo Brdo

G. Xhafer Gashi, predsednik, Opština Obilić

G. Dragan Petković, predsednik, Opština Parteš

G. Gazmend Muhaxheri, predsednik, Opština Peć
G. Shpejtim Bulliqi, predsednik, Opština Podujevo
G. Përparim Rama, predsednik, Opština Priština
G. Shaqir Totaj, predsednik, Opština Prizren
G. Smajl Latifi, predsednik, Opština Orahovac
Gđa Katarina Ristić-Ilić, predsednica, Opština Ranilug
G. Dalibor Jevtić, predsednik, Opština Štrpce
G. Qemajl Aliu, predsednik, Opština Štimlje
G. Fadil Nura, predsednik, Opština Skenderaj
G. Bali Muharremaj, predsednik, Opština Suva Reka
G. Sokol Haliti, predsednik, Opština Vitina
G. Ferit Idrizi, predsednik, Opština Vučitrn
G. Erden Atiq, predsednik, Opština Severna Mitrovica
G. Izmir Zeqiri, predsednik, Opština Zubin Potok
G. Ilir Peci, predsednik, Opština Zvečan
G. Lulzim Hetemi, predsednik, Opština Leposavić
G. Ramiz Lladrovci, predsednik, Opština Glogovac
G. Ardian Gjini, predsednik, Opština Đakovica
G. Ruzhdi Shehu, predsednik, Opština Junik
G. Alban Hyseni, predsednik, Opština Gnjilane

Kopija:

G. Habit Hajredini, direktor, Kancelarija premijera, Kancelarija za dobro upravljanje

Priština, 28. maj 2025.

CILJ IZVEŠTAJA

Cilj ovog izveštaja je da skrene pažnju javnih institucija na pozitivne obaveze koje imaju za zaštitu dece od nasilja u školama. Izveštaj će takođe dati specifične i konkretne preporuke u vezi sa radnjama koje treba da preduzmu relevantne institucije u vezi sa prevencijom i tretmanom nasilja u školama.

Škole, kao vaspitne ustanove, igraju višestruku ulogu u društvu. Pre svega, njihova dužnost je da vaspitaju učenike veštinama i neophodnim znanjem za život, obezbeđujući da se to dešava u bezbednom okruženju. Nažalost, veoma često, učenicima na Kosovu se uskraćuje osnovno pravo da budu bezbedni u školama, zbog prisustva različitih oblika nasilja. Prisustvo nasilja u školama, pored toga što krši osnovno pravo dece na bezbednost, pokazuje neuspeh odraslih i institucija da obezbede bezbedno okruženje i ozbiljno oslabljuje njihovu mogućnost da steknu kvalitetno obrazovanje.

Frekventnost nebezbednih školskih okruženja, doživljavanje brojnih vrsta nasilja, fizičke, psihološke i seksualne povrede, ubistva dece kao rezultat nasilja u školama, direktno su povezani sa odgovornošću državnih institucija za prepoznavanje i hitno rešavanje ove problematike.¹

PRAVNI OSNOV

1. Ombudsman, u skladu sa Ustavom Republike Kosovo i Zakonom br. 05/L-019 o Ombudsmanu, (u daljem tekstu: Zakon o Ombudsmanu), pored ostalog, ima sledeće nadležnosti i odgovornosti:

- „*Ombudsman nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa (član 132. stav 1. Ustava);*
- *Ombudsman ima pravo da vrši preporuke i predlaže mere onda kada primijeti kršenje prava i sloboda ljudi od strane organa javne administracije² i ostalih državnih organa (član 135. stav 3. Ustava);*
- *da skrene pažnju na slučajeve kada institucije krše ljudska prava i da podnese preporuke da se prekine sa takvim slučajevima, a kada je to neophodno da izrazi svoje mišljenje o stavovima i reagovanju odgovarajućih autoriteta u vezi takvih slučajeva (član 18. stav 1. tačka 1.2 Zakona o Ombudsmanu);*
- *da preporučuje Vladu, Skupštinu i druge nadležne institucije Republike Kosovo o pitanjima koje se odnose na unapređivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, ravnopravnosti i nediskriminacije (član 18. stav 1. tačka 1.5 Zakona o Ombudsmanu);*
- *da objavi obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i svoje izveštaje (član 18. stav 1. tačka 1.6 Zakona o Ombudsmanu)“.*

¹ <https://www.koha.net/kronike/vrasja-e-14-vjecarit-ne-prishtine-nxenesi-u-ther-me-thike-derisa-po-shkonte-ne-shkolle>; <https://telegrafi.com/14-vjecari-u-vra-per-hakmarrije>; <https://kallxo.com/lajm/skandal-ne-vushtrri-mesuesi-63-vjecar-akuzohet-se-ngacmoi-seksualisht-nxeneset-e-klases-se-6-te/>; <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/01430343221081994>; <https://nacionale.com/video/12-vjecari-problematik-ne-shtime-institucionet-skane-zgjidhje-pamje-te-renda>; <https://veriu.info/skandal-ne-shkollen-abdullah-shabani-ne-mitrovicena-demonstracion-dhunen-ndaj-djalit-te-saj>; R.nr. 56/2025; R.137/2025; R. nr. 182/2025; R.445/2025.

ZAKONSKI OKVIR I ANALIZA PITANJA

2. Postoje niz pravnih instrumenata koji uređuju ovo pitanje, ali ne ograničavajući se na Ustav Republike Kosovo, koji u članu 50. (Prava deteta) utvrđuje: „1. *Deca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovo blagostanje*“. Dok, stav 3. ovog člana propisuje: „Svako dete ima pravo da bude zaštićeno od nasilja, m zlostavljanja i eksploatacije“. Dok stav 4. ovog člana propisuje: „*Sve radnje koje se tiču deteta, preduzete od strane državnih, javnih ili privatnih institucija, moraju biti u najboljem interesu deteta*“. Ustav štiti i garantuje osnovna ljudska prava i slobode, uključujući i prava deteta. Sprovođenje i ostvarivanje ovih prava u praksi je u interesu funkcionisanja pravne države. Ustav izričito utvrđuje obavezu svih institucija da poštuju ljudska prava i slobode,³ a u slučajevima kada se radi o deci, sve radnje koje preduzimaju ove institucije treba da budu u njihovom najboljem interesu. Ustav, između ostalog, propisuje da deca uživaju pravo na zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovo blagostanje i da svako dete uživa pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije.⁴ Ovo pravo takođe uključuje zaštitu od nasilja i seksualnog zlostavljanja. Shodno tome, državni organi su u obavezi da preduzmu sve neophodne mere kako bi obezbedili zaštitu deteta od zlostavljanja i zloupotrebe, kao i drugu zaštitu u svim životnim oblastima, koja su u interesu njihovog blagostanja.
3. Ustav u članu 22. (Direktna primena međunarodnih standarda i instrumenata) utvrđuje: „*Ljudska prava i slobode, koja su utvrđena sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima, garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija: (...) (2) Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste (...) (7) Konvencija o pravima deteta . (9) Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*“.
4. Konvencija o pravima deteta (u daljem tekstu: KPD), u članu 3. stav 1. utvrđuje: „*U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja*“. Dalje KPD u članu 19. utvrđuje: „*Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu (...)*“. U kontekstu ovog člana, obrazovne ustanove treba da stvore bezbedno okruženje u kojem se svaki oblik nasilja tretira ozbiljno i gde deca imaju mogućnost da prijave bez straha od kazne ili stigmatizacije. Štaviše, ovaj član naglašava odgovornost nadležnih organa da obezbede zaštitu i blagostanje dece u svakoj društvenoj sferi, uključujući i škole, kroz međuinstitucionalnu saradnju i angažovanje različitih aktera u cilju efikasne primene zaštitnih mera.
5. Osnovna ljudska prava i slobode koja su zagantovana Ustavom tumače se u skladu sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud).

³ Ustav, član 21.

⁴ Ustav, član 50. stav 1. i 3.

6. Evropski sud je rešavao predmete sa navodima kršenje ljudskih prava, tačnije prava deteta, u nekoliko slučajeva u kojima se dogodilo nasilje u školama. U slučaju *Biba protiv Albanije* (Presuda od 7. maja 2024. godine), ESLJP je razmotrio opšte principe koje je razjasnio u svojim prethodnim slučajevima o nasilju u školama u slučaju *Đurđević protiv Hrvatske* (Presuda od 18. oktobra 2011. godine, stavovi 106–107), naglašavajući:

„106. Dok je suštinski cilj člana 8. zaštita pojedinca od proizvoljnog mešanja javnih organa, on ne obavezuje državu jednostavno da se ne meša: pored ove negativne obaveze, mogu postojati značajne pozitivne obaveze za efikasno poštovanje privatnog ili porodičnog života. Ove obaveze mogu uključivati usvajanje mera osmišljenih da obezbede poštovanje privatnog života i u sferi odnosa pojedinaca između njih (vidi X i Y protiv Holandije, 26. mart 1985. godine, § 23, Serija A, br. 91; Botta protiv Italije, 24. februar 1998. godine, § 33, Izveštaji o odlukama 1998 I; Mikulić, gore citirano, § 57; i Sandra Janković protiv Hrvatske, br. 38478/05, § 44, ESLJP 2009 ... (izvodi)).“

107. Što se tiče poštovanja privatnog života, Sud je ranije, u različitim kontekstima, izjavio da koncept privatnog života obuhvata fizički i psihološki integritet osobe. U skladu sa članom 8. države su dužne da zaštite fizički i moralni integritet osobe od drugih osoba. U tom cilju, one treba da čuvaju i primenjuju u praksi odgovarajući zakonski okvir koji pruža zaštitu od akata nasilja od strane privatnih lica (vidi X i Y, gore citirano, §§ 22 i 23; Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 25. mart 1993. godine, § 36, Serija A, br. 247-C; D.P. i J.C. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 38719/97, § 118, 10. oktobar 2002. godine; M. C. protiv Bugarske, br. 39272/98, §§ 150 i 152, ESLJP 2003 XII; Bevacqua i S. protiv Bugarske, br. 71127/01, § 65, 12. jun 2008. godine; i Sandra Janković, gore citirano, § 45).“

7. Evropski sud je, u obrazloženju predmeta *Biba protiv Albanije*, u stavu 59. naglasio da je u okviru pružanja važne javne usluge kao što je obrazovanje, suštinska uloga obrazovnih organa da zaštite zdravlje i blagostanje učenika, uzimajući u obzir, posebno, njihovu ranjivost zbog njihovog mladog uzrasta. Tako da je, primarna dužnost obrazovnih organa da garantuju bezbednost učenika kako bi ih zaštitili od bilo kakvog oblika nasilja dok su pod nadzorom obrazovnih organa. Dalje, Evropski sud je u stavu 60. naglasio da, što se tiče školske discipline, Sud je izjavio da ona spada u delokrug prava na obrazovanje i da država ne može biti oslobođena svoje odgovornosti delegiranjem svojih obaveza privatnim organima ili licima (vidi takođe *Đurđević*, gore citirano, stav 104).

8. Među relevantnim stavovima, ESLJP je u predmetu *Biba protiv Albanije*, u stavu 67. je naglasio sledeće:

„67. U vezi sa zaštitom fizičkog i psihološkog integriteta osobe od drugih osoba, Sud je ranije odlučio da pozitivne obaveze vlasti – u nekoliko pitanja u skladu sa članovima 2. ili 3. Konvencije, a u nekoliko pitanja u skladu sa članom 8. preuzete pojedinačno ili u kombinaciji sa članom 3 – mogu uključivati obavezu očuvanja i sprovođenja u praksi odgovarajućeg zakonskog okvira koji pruža zaštitu od akata nasilja od strane privatnih lica (vidi Söderman, gore citirano, § 80, sa daljim referencama). U kontekstu nasilja u školama, Sud naglašava da, u skladu sa gore navedenim principima, u skladu sa članom 8. koji zahteva zaštitu dece od svih oblika nasilja ili zlostavljanja u obrazovnim ustanovama (vidi gornje stavove 58–60), i sa relevantnim međunarodnim standardima (vidi gornji stav 28), domaće vlasti treba da usvoje odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i

obrazovne mere kako bi nedvosmisleno zabranile svako takvo ponašanje prema deci, u svakom trenutku i u svim okolnostima, i na taj način, obezbedili bi nulta toleranciju za bilo koji oblik nasilja ili zlostavljanja u obrazovnim ustanovama. Ovo se takođe odnosi na neophodnost obezbeđivanja odgovornosti kroz odgovarajuće krivične, građanske, administrativne i profesionalne kanale“. U ovom kontekstu, važno je napomenuti da država uživa diskreciju u utvrđivanju načina kako će organizovati svoj sistem kako bi obezbedila usklađenost sa Konvencijom (vidi F. O. Gore citirano, § 91).“

9. Dalje, ESLJP u istom predmetu (Biba protiv Albanije) naglašava da:

72. Po ovom pitanju, nije sporno da se ovaj događaj dogodio u školskim prostorijama tokom redovnog školskog rasporeda i da je autor, koji je počinio dela visoke opasnosti, bio učenik te škole. Očekuje se da obrazovne ustanove preduzmu odgovarajuće mere kako bi sprečile upotrebu opasnih predmeta od strane učenika u školskim prostorijama ili pod nadzorom. Bacanje tvrdog predmeta gumenom trakom na drugog učenika je potencijalno opasno i može dovesti do ozbiljnih povreda, kao što se dogodilo u ovom slučaju.

73. Iako se od nastavnog osoblja ne može očekivati da obezbedi stalni nadzor nad svakim učenikom kako bi odmah reagovalo na svako nepredvidivo ponašanje, školski organi su odgovorni za disciplinu u školi, posebno među njenim učenicima, u svakom trenutku kada su učenici u školi, ili i van nje, ali pod nadzorom škole (uporediti Kayak, gore citirano, § 60). U suprotnom, zaštita maloletnika tokom rasporeda časova ne bi bila zagarantovana, jer nijedan organ ne bi snosio odgovornost za njihovu bezbednost tokom odmora. U vezi s tim, Sud uočava da su domaći sudovi utvrdili da su gumene trake, poput onih sa koje je bačen predmet na sina podnosioca predstavke, korišćene za vezivanje novčanica, međutim škola nije objasnila zašto su jedanaestogodišnjim učenicima bile potrebne gumene trake da bi vezali džeparac. Podnosilac predstavke je tvrdio da je drugi učenik doneo dvadeset traka u školu i podelio ih među učenicima, koji su ih otvoreno koristili u danima pre incidenta. Ovi navodi podnosioca predstavke nisu razmotreni ili nisu tretirani na odgovarajući način od strane domaćih sudova u njihovim obrazloženim odlukama.

74. Što se tiče mera koje je škola preduzela nakon incidenta, domaći sudovi su utvrdili da je prikupila donacije od roditelja drugih učenika i da je kontaktirala svoje osiguravajuće društvo, tražeći od nje da plati troškove lečenja sina podnosioca predstavke (vidi gornje stavove 7 i 9). Međutim, činjenične tvrdnje koje je podneo podnosilac predstavke nisu razmotrene, to jest on nije odmah obavešten o incidentu i školski organi nisu odmah reagovali kako bi obezbedili da njegov sin dobije hitnu medicinsku pomoć. Sud ne može sam da proceni ove navode; domaći sudovi su trebalo da ih pravilno razmotre u svojim obrazloženim odlukama.”

10. Iz gore navedene presude Evropskog suda može se utvrditi da u pogledu sprečavanja i rešavanja nasilja u školama, javni organi treba da imaju u vidu da (i) u okviru pružanja važne javne usluge kao što je obrazovanje, suštinska uloga obrazovnih organa jeste zaštita zdravlja i blagostanja učenika, uzimajući u obzir, posebno, njihovu ranjivost zbog njihovog mladog uzrasta, i shodno tome, primarna je dužnost obrazovnih organa da garantuju bezbednost učenika kako bi ih zaštitile od bilo kog oblika nasilja dok su pod nadzorom obrazovnih organa; (ii) što se tiče školske discipline, ova poslednja spada u delokrug prava na obrazovanje; (iii) u kontekstu nasilja u školama, u skladu sa članom 8. koji zahteva zaštitu dece od svih oblika nasilja ili zlostavljanja u obrazovnim ustanovama,

javni organi treba da uspostave odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i vaspitne mere kako bi nedvosmisleno zabranile svako takvo ponašanje prema deci, u svakom trenutku i u svim okolnostima, i na taj način obezbedili nultu toleranciju prema bilo kom obliku nasilja ili zlostavljanja u obrazovnim ustanovama; i važnu obavezu da (iv) iako se od nastavnog osoblja ne može očekivati da obezbedi stalni nadzor svakog učenika kako bi odmah reagovalo na svako nepredvidivo ponašanje, školski organi su odgovorni za školsku disciplinu, posebno među njenim učenicima, u svakom trenutku kada su učenici u školi, ili i van nje, ali pod nadzorom škole, u cilju postizanja zaštite dece i njihove bezbednosti i tokom odmora.

11. Zakon br. 06/L-084 o zaštiti deteta, Službeni list Republike Kosovo/br. 14/od 17. jula 2019. godine, Priština (u daljem tekstu: ZPD), ima za cilj, pored ostalog: „*da zaštiti dete od svih oblika fizičkog i mentalnog nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe, iskorišćavanja, zanemarivanja ili bilo kojeg drugog oblika koji ugrožava život, sigurnost, zdravlje, vaspitanje, obrazovanje i razvoj deteta*”; uzimajući u obzir principe za njegovu zaštitu, kao što su: pravo na život; za opstanak i razvoj; u najboljem interesu deteta; za njegov postepeni razvoj; za poštovanja njegovog uverenje i zbog nediskriminacije. Dalje ZPD u članu 37. utvrđuje zabranu lišenja deteta od prava na vaspitanje i obrazovanje,⁵ dok u svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja, dete je zaštićeno od svih oblika fizičkog i mentalnog nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja, iskorišćavanja, telesnog kažnjavanja, zanemarivanja ili bilo kojeg drugog oblika koji stavlja na rizik život, sigurnost, zdravlje, vaspitanje, obrazovanje i razvoj deteta. Dete je zaštićeno od nasilja koje se pojavljuje bilo od strane obrazovnog osoblja, vršnjaka i bilo koje druge osobe u vaspitno obrazovnom sistemu. U vaspitnom i obrazovnom procesu zabranjeno je promovisati govor mržnje, nasilje, netolerantnost, diskriminaciju i druge oblike koji podstiču međuljudske sukobe.⁶ Štaviše ovaj član garantuje obezbeđivanje efikasnih mehanizam za sprečavanje, tretiranje u školi i izveštavanje nadležnih organa slučajeva nasilja i drugih negativnih pojava.⁷ Stoga, ovaj član je suštinski za zaštitu dece od nasilja u školama i zabranjuje svaki oblik nasilja od školskog osoblja, vršnjaka i drugih i isto tako sadrži obavezu sa prijavljivanje nasilja u školama.
12. ZPD, konkretno član 38. stav 3. zabranjuje obrazovnom osoblju da koristi telesno kažnjavanje „*Obrazovno osoblje i osoblje povezano sa školom ne smeju da koriste telesno kažnjavanje kao disciplinsko sredstvo i red se mora sprovesti i izgraditi na osnovu poštovanja i pravde*”. Dok stav 4. ovog člana obavezuje opštinske direkcije i prosvetnu inspekciju da preduzme disciplinske mere protiv počinitelaca nasilja u školama: „*Opštinsko odeljenje za obrazovanje i prosvetna inspekcija preduzimaju disciplinske mere protiv nastavnog osoblja i izveštavaju istražne organe o slučajevima telesnog kažnjavanja deteta, u skladu sa važećim zakonima*”. Štaviše, stav 5. ovog člana obavezuje relevantna ministarstva da izrade programe podizanja svesti o štetnim efektima telesnog kažnjavanja: „*5.1. Obrazovanje i podizanje svesti u vezi sa štetnim posledicama telesnog kažnjavanja. 5.2. Programe roditeljstva, koji promovišu ne nasilne načine discipline u porodici i vaspitno– obrazovnim institucijama i institucijama starateljstva*”.

⁵ ZPD, član 37. stav 1.

⁶ ZPD, član 37. stav 3.

⁷ ZPD, član 37. stav 5. tačka 5.9.

13. Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo (ZPORK)⁸ uređuje vaspitanje, obrazovanje i osposobljavanje na nivou ISCED od 0 do 4⁹, uključujući obrazovanje i osposobljavanje dece i odraslih koji stiču kvalifikacije u tim nivoima. Štaviše član 1. stav 2. ZPORK-a odnosi se na ustavnu uredbu za pravo na obrazovanje koja propisuje da cilj preduniverzitetskog obrazovanja uključuje potpuni razvoj ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti učenika. Isti princip se ponavlja u članu 3. stav 3. naglašavajući: „*Opšti je zadatak Ministarstva, opština, nastavnih institucija i svih drugih organa (...) da pružaju svoj deci jednake mogućnosti u pristupu obrazovanju, u skladu sa njihovim specifičnim sposobnostima i potrebama, kao i da unapređuju njihov obrazovni i društveni razvoj*”. Konkretno, član 4. stav 2. ovog zakona izričito je utvrdio: „*Telesno kažnjavanje i bilo koji drugi oblik ponižavajućeg kažnjavanja zabranjeni su u svim obrazovnim ustanovama i ustanovama za osposobljavanje, bez obzira da li se one finansiraju javnim ili privatnim sredstvima*“.
14. ZPORK je u članu 7. utvrdio nadležnosti opština, konkretno obezbeđivanje zdravog okruženja, uključujući pijaću vodu, sanitarno-higijenske uslove, zdravstvenu zaštitu, kao i bezbednu sredinu za učenike i osoblje uključujući obezbeđivanje bezbednih usluge i efikasnu bezbednost, dok kroz saradnju sa roditeljima, policijom i ostalim javnim organima, preduzimaju korake radi zaustavljanja nasilničkog ponašanja i zloupotreba u vezi sa nadležnom institucijom. U skladu sa članom 22. opština, nakon dobijanja predloga od strane Upravnog odbora škole, usvaja izražena pravila radi unapređivanja dobrog ponašanja i discipline od strane učenika radi promovisanja koncepta zdravih škola i eliminisanja nasilja. Shodno tome opštine treba da preduzmu proaktivne korake za sprečavanje i tretiranje nasilja u školama, stvarajući zaštićeno i školsko okruženje koje podržava sve učenike.
15. Uredba VRK - br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja (u daljem tekstu Uredba br. 21/2013)¹⁰ utvrđuje obaveze, razjašnjava uloge i procedure institucija za sprečavanje, identifikaciju, prikupljanje podataka, upućivanje, tretman i prijavljivanje nasilja nad decom u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja i takođe jača institucionalnu i multidisciplinarnu saradnju kako bi zaštitila prava detata i zaštitila decu od nasilja. U prvom poglavlju ove uredbe, definišu se glavni pojmovi kao što su nasilje, fizičko nasilje, verbalno nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje, vršnjačko nasilje, seksualno nasilje, seksualno zlostavljanje, komercijalno seksualna eksploatacija, digitalno nasilje, emocionalno/psihološko nasilje. U drugom poglavlju opisane su preventivne mere, koje uključuju edukaciju dece i osoblja u vezi sa oblicima nasilja i načinom njenog prijavljivanja, kao i stvaranje podržavajućeg školskog okruženja. Ovog poglavlje takođe klasifikuje institucije koje se bave prevencijom i reagovanjem na akte nasilja u ustanovama preduniverzitetskog obrazovanja na dva nivoa: „*1.1. Interna mreža odbrane: Predškolsko obrazovanje – (Direktor ustanove, Roditeljsko veće) i škole (Direktor škole, Savet roditelja, Školski odbor, Savet učenika); 1.2. Spoljna mreža odbrane: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (u daljem tekstu: MONT) – (Sektori inspekcija obrazovanja u regionu). Savet roditelja Kosova, Savet učenika na nacionalnom nivou,*

⁸ Zakon br. 04/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, Službeni list Republike Kosovo (SLRK), od 16. septembra 2011. godine; <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2770>

⁹ ZPORK, član 2. stav 1. tačka 1.21.

¹⁰ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10292>

Opštinska direkcija za obrazovanje (u daljem tekstu: ODO) – (Savet učenika i Savet roditelja na opštinskom nivou, relevantni službenik za prava deteta), Direkcija za zdravlje i socijalnu zaštitu (u daljem tekstu: DZSZ) – (Centar za socijalni rad (u daljem tekstu: CSR), Centri porodične medicine (u daljem tekstu: CPM), Ministarstvo pravde (u daljem tekstu: MP) – Popravna služba Kosova (u daljem tekstu: PSK), Korektivna služba Kosova (u daljem tekstu: KSK), Policija Kosova (u daljem tekstu: PK) kao i drugi zaštitni mehanizmi (mediji, Institucija Ombudsmana, nevladine organizacije koje se bave pravima deteta i pitanjima nasilja u školi)“.

POLITIKE I STRATEŠKI PLANOVI

16. Nacionalna strategija za bezbednost u zajednici i Akcioni plan 2018 – 2023¹¹ adresira nis bezbednosnih pitanja sa kojima se svakodnevno suočavaju građani Kosovo, uključujući i bezbednost u školama. Bezbednost, generalno, prema strategiji, obuhvata zaštitu javne i privatne imovine, lakši pristup zdravstvenim i administrativnim uslugama i ličnu bezbednost na ulicama, kućama i školama. Jedan od glavnih ciljeva bio je izrada nacionalnog modela Plana za upravljanje nepogodama u školama, koji bi izradili i usvojili nosioci relevantnih institucija. Ovaj model je imao za cilj poboljšanje reagovanja u vanrednim situacijama u školama i obezbeđivanje bezbednog okruženja za učenike i školsko osoblje. Ovo je važno zbog mogućeg rizika od nasilja u školama. Takođe, bilo je planirano pilotiranje Plana za upravljanje nepogodama i podrška školama u formiranju timova za upravljanje vanrednim situacijama kao ključni cilj. U tom kontekstu, obrazovne ustanove će izraditi planove za upravljanje vanrednim situacijama i formirati specijalizovane timove za ovu svrhu. Još jedan važan cilj je podizanje svesti građana o prirodi kriminala, nepravilnosti i nasilnog ponašanja kroz organizovanje predavanja, debata i kampova u školama. Ove aktivnosti imaju za cilj podizanje svesti učenika i zajednice o bezbednosnim pretnjama i da promovišu kulturu poštovanja i blagostanja u školama.
17. Strategija obrazovanja 2022-2026 (SO)¹² poseban fokus je stavio na stvaranje zdravih, bezbednih i prikladnih školskih okruženja u skladu sa normama i standardima. Jedan od specifičnih ciljeva jeste da se obezbede ovakva okruženja koja omogućavaju kvalitetnu nastavu. Da bi se ovo postiglo, strategija obuhvata planiranje i sprovođenje aktivnosti koje doprinose sprečavanju i prijavljivanju svih oblika nasilja, uključujući fizičko, psihološko, seksualno nasilje, zanemarivanje, seksualno uznemiravanje, eksploataciju, homofobiju, bulizam, govor mržnje i ekstremizam u školama. Takođe, istaknute su aktivnosti koje se odnose na obaveze obrazovnih ustanova za identifikaciju, upućivanje i podršku deci koja su direktne žrtve nasilja kući ili svedoci porodičnog nasilja. Indikatori uticaja za ovaj cilj uključuju procenat upravljanja slučajevima svih oblika nasilja koji su identifikovani u školama, uključujući seksualno zlostavljanje i uznemiravanje, bulizam i ekstremizam. Ove mere imaju za cilj stvaranje bezbednog i podržavajućeg školskog okruženja za sve učenike i školsko osoblje, obezbeđujući da se svi oblici nasilja rešavaju efikasno i sveobuhvatno.

¹¹ <https://mpb.rks-gov.net/Uploads/Documents/Pdf/AL/51/STRATEGJIA%20NACIONALE%20P%C3%8BR%20SIGURI%20N%C3%8B%20BASHK%C3%8BSI%20DHE%20PLANI%20I%20VEPRIMIT%202018%20-%202023.pdf>

¹² <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/10/03-Strategja-e-Arsimit-2022-2026-Alb-Web.pdf>

PRIMENA MEHANIZAMA ZA PRIJAVLJIVANJE NASILJA U OKVIRU SISTEMA ZA UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA U OBRAZOVANJU (SUIO)

18. SUIO je skraćenica za „Sistem za upravljanje informacijama u obrazovanju“, sistem koji organizuje sistematski osnovne informacije za upravljanje i razvoj obrazovanja. Ovaj sistem služi kao centar za informacije ne samo na Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI), već i za opštinski nivo, koji pomaže u kreiranju i praćenju obrazovnih politika na školskom, opštinskom i centralnom nivou. Korišćenje podataka SUIO-a doprinosi kreiranju pravednijih i efikasnih obrazovnih politika. Svaka opština ima svoje ime korisnika i lozinku, tako da ima pristup školama u okviru svoje geografske teritorije. Sistem na opštinskom nivou se sastoji od šest modula, gde svaki modul ima svoje specifičnosti i opšte detalje koji će biti prikazati u nastavku.
19. Dana 22. jula 2024. godine, predstavnik Ombudsmana je zatražio od MONTI-a statistiku o slučajevima nasilja u školama za poslednjih pet godina ili za period koji imaju na raspolaganju, prikupljenu iz SUIO sistema, kao i druge relevantne informacije ili dokumente, za koje se smatra da mogu pomoći i upotpuniti podatke o tom pitanju. Dana 22. jula 2024. godine, MONTI je dostavilo potrebne informacije u vezi sa slučajem.
20. Informacije iz izveštaja MONTI-a identifikuju nekoliko razloga zašto SUIO ne funkcioniše dobro. U nastavku su navedeni neki od glavnih razloga:

Neprijavljivanje

Iako SUIO sadrži modul za prijavljivanje incidenata u školama, broj prijavljivanja tokom godina je bio relativno nizak. Ovo ukazuje na oklevanje direktora škola i nastavnog osoblja da prijavljuju incidente, možda da bi štitili imidž škole.

Nedovoljne obuke i svest

Školsko osoblje možda nije u potpunosti informisano o značaju prijavljivanja incidenata i kako da koriste SUIO na efikasan način. Kontinuirana obuka je neophodna jer se školsko osoblje menja i ne svi koji dolaze u rukovodećim mestima imaju odgovarajuće informacije o načinu tretiranja slučajeva nasilja.

Pitanja koordinacije

Iako postoje naponi za koordinaciju sa drugim institucijama kao što je Policija Kosova, čini se da nedostaje kontinuirana i efikasna komunikacija i saradnja. To može dovesti do nedovoljnog prijavljivanja i neadekvatnog tretiranja slučajeva.

Nedovoljni resursi i podrška

Potreban je veći broj resursa, uključujući povećan broj inspektora i školskih psihologa, koji bi podržali školu u efikasnoj primeni politika.

Kulturni i institucionalni otpor

Postoje normativne i kulturne tendencije među nekim školskim rukovodiocima da prikrivaju incidente kako bi predstavili svoje škole kao škole bez problema i nasilja. Ovaj način razmišljanja treba menjati kako bi se obezbedila transparentnost i poboljšala efikasnost sistema.

Tehnički i logistički izazovi

Na primenu i funkcionalnost SUIO-a mogu uticati tehnička i logistička pitanja koja još uvek nisu u potpunosti rešene, koja ograničavaju kapacitete sistema da u potpunosti tretiraju i prijavljuju incidente.

Politička podrška i sprovođenje zakona

Iako se ulažu značajni naponi da se preduzmu zakonske mere i politike, trenutno sprovođenje i jačanje ovih politika na nivou škole mogu biti manjkavo.

21. Prema podacima MONTI-a¹³ ukupan broj prijavljenih slučajeva u SUIO je sledeći:

- Školska godina 2014-2015: prijavljenih 17 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2015-2016: prijavljeno je 43 slučaja nasilja.
- Školska godina 2016-2017: prijavljenih 28 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2017-2018: prijavljenih 18 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2018-2019: prijavljeno je 22 slučaja nasilja.
- Školska godina 2019-2020: prijavljenih 18 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2020-2021: prijavljenih 15 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2021-2022: prijavljenih 39 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2022-2023: prijavljenih 45 slučajeva nasilja.
- Školska godina 2023-2024: prijavljenih 27 slučajeva nasilja.

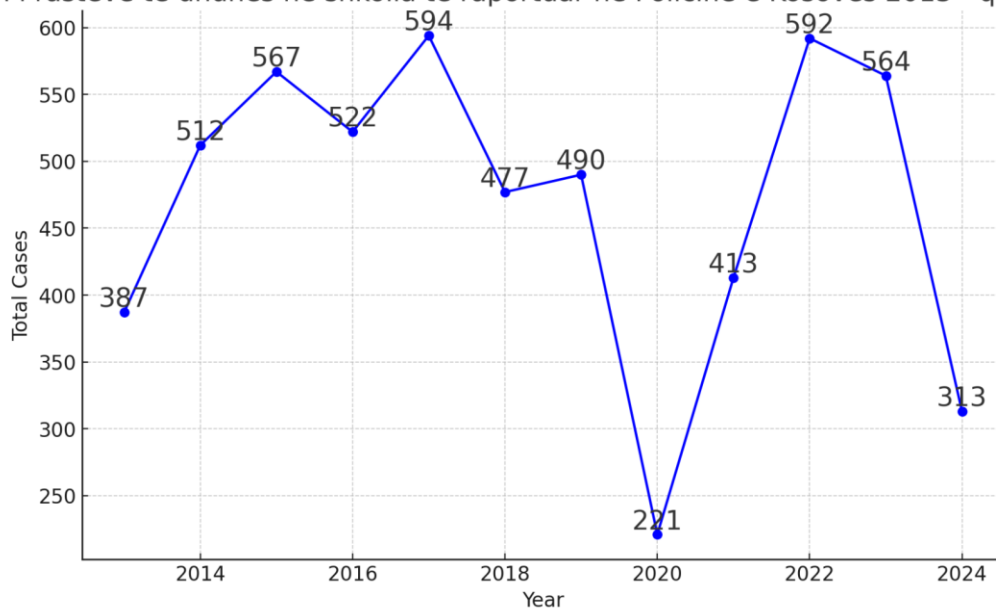
22. Dana 22. jula 2024. godine, predstavnik Ombudsmana je zatražio od Policije Kosova statistiku o prijavljenim slučajevima nasilja u školama za poslednjih pet godina ili za period koji imaju na raspolaganju, kao i druge relevantne informacije ili dokumente, za koje se smatra da mogu pomoći i upotpuniti podatke o tom pitanju. Dana 6. avgusta 2024. godine, Policija Kosova je dostavila potrebne informacije u vezi sa slučajem.

23. Analiza podataka koje smo primili od Policije Kosova pokazuje da su meseci sa ukupnim najvećim brojem slučajeva nasilja tokom godina (izuzev 2024. godine) u školama su mart (656), novembar (620), maj (554), oktobar (553) i februar (519). Ovi meseci su imali značajan broj incidenata, što ukazuje na to da je tokom školske godine ovaj period najskloniji incidentima nasilja. Za tretiranje ovog problema, tokom ovih meseci mogu biti neophodne specifične intervencije i programi za smanjenje nasilja u školama. Broj slučajeva u julu i avgustu je generalno manji, osim nekoliko godina kao što su 2015. i 2022. godina kada je došlo do neočekivanog porasta. Ovaj porast može biti povezan sa vannastavnim aktivnostima ili drugim vanrednim događajima. U 2015. godini, jul ima neobičajan veliki broj slučajeva (95), što može ukazivati na određeni događaj koji je prouzrokovao porast broja slučajeva tokom leta (vidi Grafikon 1). Analize u grafikonu nisu bile deo policijskog izveštaja, već su izrađene za potrebe ovog izveštaja. Generalno, postoji primetan porast broja slučajeva od 2013. do 2017. godine, sa vrhuncem u 2017. godini (594 slučaja). Godina 2020. obeležava veliki pad broja slučajeva (221), na šta je možda uticala pandemija COVID-19 i zatvaranje škola. Nakon 2020. godine, broj slučajeva je ponovo počeo da raste, sa stabilizacijom u periodu 2021-2023.

¹³ MONTI, dana 22.07.2024. godine.

24. Grafikon 1 – Broj slučajeva nasilja u školama koji su prijavljeni Policiji Kosova

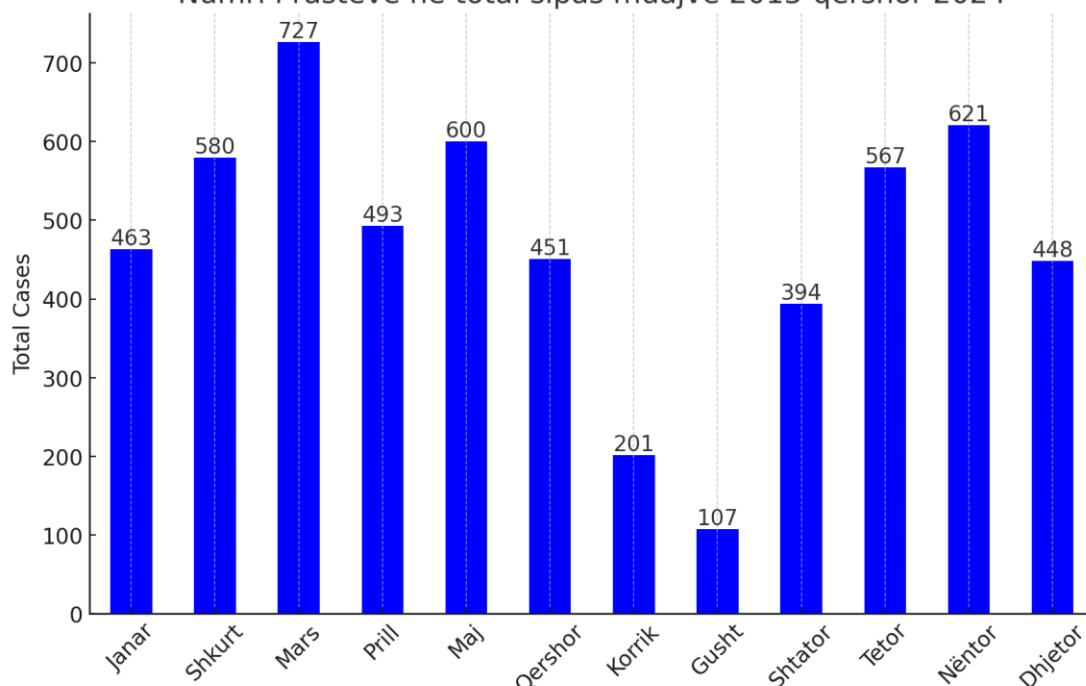
Numri i rasteve të dhunës në shkollë të raportuar në Policinë e Kosovës 2013 - qershor 2024

25. Što se tiče analize po mesecima, najviše slučajeva nasilja prijavljeno je u martu, novembru i maju, dok je najmanje u julu i avgustu (vidi Grafikon 2).

26. Grafikon 2 – Broj slučajeva nasilja koji su prijavljeni policiji, po mesecima godine

Numri i rasteve në total sipas muajve 2013-qershor 2024

27. Ako uzmemo u obzir da u našoj zemlji u proseku imamo 37 nedelja nastave, onda rezultira da za 2023. godinu svakog školskog dana na Kosovu policiji je prijavljeno približno 3 slučaja nasilja u školama. Postoji velika razlika između broja slučajeva koji su prijavljeni Policiji Kosova i onih koji su prijavljeni u SUIO, pri čemu je broj slučajeva koji su prijavljeni Policiji Kosova znatno veći. Oba sistema pokazuju razlike u broju prijavljenih slučajeva tokom godine. Na primer, oba sistema beleže mali broj slučajeva tokom školske godine 2020-2021, verovatno zbog uticaja pandemije COVID-19. Broj

slučajeva koji su prijavljeni Policiji Kosova dostigao je vrhunac 2017. godine, dok je broj slučajeva koji su prijavljeni u SUIO najveći u školskoj godini 2022-2023. Broj slučajeva koji su prijavljeni u SUIO je manji u odnosu na one koji su prijavljeni Policiji Kosova, verovatno zbog nepotpunog izveštavanja od strane direktora škola, kao što je takođe navedeno u izveštaju MONTI-a. Štaviše, to znači da slučajeve Policiji Kosova najverovatnije prijavljuju učenici i roditelji i uprkos prijavljivanju, čini se da se oni ne odražavaju u SUIO-u.

28. U skladu sa izveštajem Koalicije NVO za zaštitu dece na Kosovu – KOMF „Kartica procene“¹⁴ utvrđeno je da protokol za sprečavanje i prijavljivanje nasilja u ustanovama preduniverzitetskog obrazovanja se primenjuje delimično zbog nedostatka efikasnog nadzora. To potvrđuje mali broj slučajeva nasilja prijavljenih u SUIO-u. U školskoj godini 2021/22 prijavljeno je samo 39 slučajeva nasilja u školama, dok je u školskoj godini 2022/23 prijavljeno samo 44 slučaja. Podaci iz MONTI-a pokazuju da je broj prijavljivanja u SUIO-u nizak i da je broj škola koje prijavljuje mali, što ukazuje na to da se ne prijavljuju svi slučajevi. Ovi podaci su takođe nesrazmerni broju slučajeva prijavljenih Policiji Kosova. Dalje, u ovom izveštaju se naglašava da je, u vezi sa nasiljem u školama, prema podacima Policije Kosova, došlo do značajnog porasta incidenata nasilja u školama, u odnosu na prethodne godine. Tokom 2022. godine prijavljeno je ukupno 592 incidenta u školama i oko njih. Dakle, velika neusklađenost podataka ukazuje na to da sistem za sprečavanje i tretiranje nasilja u školama ne funkcioniše.

PROCENA DRUGIH PODATAKA U VEZI SA NASILJEM U ŠKOLAMA

Podaci iz studija o vršnjačkom nasilju na Kosovu

29. U istraživačkoj studiji o viktimizaciji učenika srednjih škola na Kosovu i njenim vezama¹⁵ koja je obuhvatila 13 opština i 12.000 učenika od 6. do 9. razreda, utvrđeno je da je 77% učenika prijavilo da je doživelo najmanje jedan oblik nasilja tokom poslednjeg meseca. Među vrstama nasilja, 61% je prijavilo verbalno nasilje, 66.3% psihološko nasilje, 9.4% seksualno nasilje, 45% fizičko nasilje, 32.4% je videlo učenike sa nožem u školi, 9.7% je videlo učenike sa vatrenim oružjem, dok je 2.2% doživelo pretnje oružjem. U drugoj studiji koja se odnosila na izloženost dece vršnjačkoj viktimizaciji,¹⁶ sprovedenoj u Prištini i Gračanici sa 385 albanskih i srpskih učenika od 5. do 9. razreda, 33% učenika je prijavilo da su doživeli uznemiravanje u školi u poslednjih nekoliko meseci. Ostali procenti prijavljivanja uznemiravanja bili su: 4% za „2 ili 3 puta mesečno“, 7% za „2 ili 3 puta nedeljno“, 2% za „jednom nedeljno“ i 5% za „nekoliko puta nedeljno“.
30. Prema studiji o rodnim razlikama u proceni indikatora bezbednosti u školama među decom u srednjim školama u Prizrenu,¹⁷ sa 1.050 učenika prosečne starosti od 15 godina,

¹⁴ https://komfkosova.org/wp-content/uploads/2024/03/Raporti_Karta-e-vleresimit_FINAL.pdf

¹⁵ Kelmendi, K., Arënlju, A., Benbenishty, R., Astor, R. A., Hyseni Duraku, Z., & Konjufca, J. (2023). An exploratory study of secondary school student victimization in Kosovo and its correlates. *Journal of school violence*, 22(4), 459-473.

¹⁶ Agani, N. (2019). Children's Exposure to Peer Victimization, Bullying, Perceptions of School Safety, and School Climate Among Albanian and Serbian Students in Kosovo (Doctoral dissertation, Clemson University).

¹⁷ Zaplluzha, S., & Shahini, M. (2015). Gender differences in the evaluation of school safety indicators according to adolescents in higher secondary schools in Prizren. *International Journal of Adolescence and Youth*, 21(1), 27-33. <https://doi.org/10.1080/02673843.2015.1027>

pokazalo da je 12.2% njih ošamareno, 28,8% uštipano, 11.5% šutirano, 40.5% gurnuto, 14.9% prečeno, a 14.2% primorano da daju novac.

31. Pedagoški institut Kosova u istraživanju „*Nasilje i bezbednost u školama (2015)*“¹⁸ analizirao je 380 učenika 10. i 11. razreda, sa nalazima da je 39.31% gurnuto, 13.64% fizički napadnuto šamarima, udarcima pesnicom ili nogama, 15.00% je prečeno da daju novac ili druge vredne stvari, 2.94% je dodirivano ili seksualno uznemiravano, 59.52% je bilo predmet ogovaranja, 48.11% je ismevano i nazivano uvredljivim imenima, 26.27% je imalo uvredljive informacije ili fotografije podeljene na mreži, a 25.20% njih je imalo namerno oštećenu imovinu. Ovi podaci pokazuju visoku prevalencu nasilja u školama na Kosovu i neophodni su za razumevanje prirode i srazmera problema. U odnosu na znatno manjim broj slučajeva koji su prijavljeni u SUIO-u i Policiji Kosova, ovi rezultati ukazuju na to da je nasilje u školama mnogo rasprostranjeniji problem nego što pokazuju zvanični izveštaji. Uprkos metodološkim razlikama u studijama i obuhvaćenim starosnim grupama, ovi podaci ukazuju na veće prisustvo nasilja nego što je to prijavljeno od službenih izvora.
32. Prema izveštaju UNDP-a (2014), u Prištini, 21% učenika i 47% roditelja oseća se nebezbedno u školi.¹⁹
33. Prema studiji Pedagoškog instituta Kosova o verbalnom nasilju nad učenicima (2012), sprovedenoj sa 214 učenika i 52 nastavnika u 9 opština na Kosovu, 15.12% nastavnika koristi uvredljiv jezik svakodnevno, dok 17.09% to radi često, a 19.17% ponekad. Štaviše, 40% učenika se složilo sa izjavom da bi, na mestu nastavnika, i oni bi postupili slično koristeći verbalno nasilje.²⁰
34. U sledećoj tabeli su prikazani detaljni podaci koji su gore predstavljeni u procentima i vrste nasilja.

Studija i godina	Opštine/Broj učenika koji su obuhvaćeni studijom	Vrste nasilja i procenat koji je prijavljen u uzorcima
Kelmendi et al., 2023	13 opštine/12.000 učenika od 6. do 9. razreda	Opšte nasilje: 77% učenika je izjavilo da je doživelo najmanje jednu vrstu nasilja u poslednjih mesec dana. Verbalno nasilje (psovanje ili verbalno zlostavljanje): 61%. Psihološko nasilje: 66.3%. Seksualno nasilje (probali su da vas dodirnu, poljube bez vašeg pristanka) 9.40%. Fizičko nasilje (guranje i hvatanje) 45%. Videli ste učenike sa noževima u školi 8.4%.

¹⁸ <https://ipkmasht.rks-gov.net/2015/01/04/dhuna-dhe-siguria-ne-shkolla/>

¹⁹ https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ks/action_papper_alb.pdf

²⁰ <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Dhuna-verbale-ndaj-nxenesve.pdf>

		Videli ste učenike sa vatrenim oružjem u školi: 32.7%. Pretnje oružjem: 2.2%.
Natyra Agani, 2019	Priština i Gračanica /385 albanskih i srpskih učenika od 5. do 9. razreda	33% je doživelo uznemiravanje u školi u poslednjih nekoliko meseca. 4% je izjavilo da je doživelo uznemiravanje „2 ili 3 puta mesečno“. 7% je izjavilo „2 ili 3 puta mesečno“. 2% je izjavilo „jednom nedeljno“; i 5% je izjavilo „nekoliko puta nedeljno“.
Zapluzha & Shahini, 2015	1050 učenika, prosečna starost 15 godina	Šamar (12.2%) Štipkanje (28.8%) Šutiranje (11.5%) Guranje (40.5%) Pretnja (14.9%) Uzimanje novca (14.2%)
Pedagoški institut, 2015	380 učenika 10. i 11. razreda	Guranje 39.31% Fizički napad (udaranje šamarom, pesnicom ili šutiranje) 13.64% Pretnja povredom ako ne date (npr. novac, mobilni telefon, odeću itd.) 15.00% Seksualno dodirivanje ili uznemiravanje 2.94% Predmet ogovaranja 59.52% Predmet ismevanja ili nazivanja uvredljivim nazivima 48.11% Deljenje uvredljivih informacija/fotografija na mreži 26.27% Predmet lomljenja/uništavanja vaše imovine 25.20%
UNDP, 2014 ²¹	353 učenika, 82 roditelja, 84	21% učenika i 47% roditelja osećaju se

²¹ https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ks/action_papper_alb.pdf

	nastavnika, Priština	nebezbednim u školi. 45% učenika izjavilo je da je nastavnik udario ili pretukao učenika tokom prošlog polugodišta. 45% učenika izjavilo da je nastavnik uvredio učenika.
Pedagoški institut Kosova, 2012	214 učenika i 52 nastavnika, u 9 opština na Kosovu	Nastavnici koriste uvredljiv jezik svakog dana u određenim situacijama, 15.12%. Nastavnici koriste uvredljiv jezik u određenim situacijama, 17.09% Nastavnici ponekad koriste uvredljiv jezik u određenim situacijama 19.17% Učenici se slažu sa izjavom o korišćenju verbalnog nasilja od strane nastavnika „Da sam na njihovom mestu i ja bih postupio/la kao oni“, 40%

35. Generalno, rezultati studija pokazuju visoku prevalencu nasilja koje prijavljuju učenici i prisustvo svih oblika nasilja, prema sprovedenom istraživanju.

Podaci iz studija o nasilju u školama od strane nastavnika prema učenicima

36. U studiji sprovedenoj u 2023. godini²², u 13 opštine sa učešćem 12.000 učenika, rezultati pokazuju alarmantne stope viktimizacije od školskog osoblja. Podaci pokazuju da je 12.7% učenika ismevano, vređano ili ponižavano, 8.3% je opsovano, 9.6% je namerno zgrabljeno i gurnuto, 8.1% je udareno ili udareno pesnicom, 15.8% je uštipeno ili ošamareno, 2.5% je dobilo seksualne komentare, 2.3% je dodirivano ili je pokušano da bude dodirnuto na seksualni način, a 2.4% je dobilo seksualne ponude. Ukupno, 25.9% učenika je doživelo najmanje jedan oblik viktimizacije. Ove brojke su veće u odnosu na brojke u mnogim drugim zemljama, naglašavajući potrebu za hitnom intervencijom i preventivnim merama za zaštitu učenika od zlostavljanja u školskim okruženjima. Isto tako, ovi podaci ukazuju na to nastavnici imaju potrebu za obukama za alternativne metode disciplinovanja učenika.

37. U sledećoj tabeli su prikazane vrste nasilja od strane nastavnika prema učenicima u osnovnim školama Kosova (od 6. do 9. razreda).

Studija i godina	Opštine/Broj učenika koji su obuhvaćeni studijom	Vrste nasilja i procenat koji je prijavljen iz uzorka
------------------	--	---

²² Arënlju, A., Benbenishty, R., Kelmendi, K., Duraku, Z. H., Konjufca, J., & Astor, R. A. (2022). Prevalence and predictors of staff victimization of students in Kosovo. *School psychology international*, 43(3), 296-317.

Arënlju et al, 2023	13 opštine sa 12.000 učenika	Ismevao, uvredio ili ponižavao 12.7% Opsovao 8.3% Namerno zgrabio i gurnuo 9.6% Udarao ili udarao pesnicom 8.1% Uštipao ili ošamarao 15.8% Dao seksualne komentare 2.5% Dodirnuo ili pokušao da vas dodirne (na seksualan način) 2.3% Nudio sebe seksualno 2.4% Najmanje jednu vrstu viktimizacije 25.9%
---------------------	---------------------------------	--

Pripremanje nastavnika da adresiraju pitanja nasilja u školama

38. Iz studija koju je sproveo gorepomenuti Pedagoški institut Kosova, evidentirano je da je nivo relevantnih obuka nastavnika u vezi sa nasiljem i bezbednošću u školama nizak. Od 139 anketiranih nastavnika, samo 37.41% je pohađalo obuke vezano za nasilje i bezbednost. Ove obuke obuhvataju obuke o pravima deteta (67.31%), psiho-socijalne obuke (40.38%), upravljanje konfliktima (15.38%) i obuke o diskriminaciji, rodnoj ravnopravnosti, traumi, zdravlju i staranju o deci (11.54%). Konkretnije, samo 15% (8 od 139) nastavnika je prošlo specifičnu obuku o upravljanju konfliktima, što ukazuje na značajan nedostatak adekvatnih obuka u ovoj oblasti.
39. U drugoj studiji koju je sproveo Odeljenje za psihologiju Univerziteta u Prištini u saradnji sa Pedagoškim fakultetom Univerziteta u Prizrenu sa 455 nastavnika u 2022. godini, pronađeni su važni podaci u vezi sa pitanjima nasilja u školama. Studija je pokazala da: 7.5% nastavnika je izjavilo da se ne osećaju bezbedno u školskom okruženju; 42% nastavnika je izjavilo da veliki deo vremena na času provode na disciplini učenike; Samo 11.2% je reklo da njihove škole imaju programe prevencije za probleme u školi; 5.3% nastavnika je izjavilo da su ih učenici psovali, hvatali ili gurali; 3.7% je izjavilo da im je pretilo da će ih učenici udariti, a 2% je izjavilo da su ih učenici udarili.
40. Što se tiče obuke, sa liste od 13 tema za obuku iz istog istraživanja, tema discipline i upravljanja učenicima sa problemima u ponašanju bila je drugi prioritet nastavnika. Isto tako, 8% nastavnika je izjavilo da nastavnici ili drugi školski zaposleni verbalno zlostavljaju, vređaju ili ponižavaju učenike. Ovi podaci pokazuju da ne samo učenici, već su i nastavnici izloženi riziku od viktimizacije u školskim okruženjima i da postoji hitna potreba za obukama nastavnika kako bi se rešili problemi sa učenicima, uključujući i disciplinu. Takođe, prema rečima nastavnika, skoro 90% škola nemaju odgovarajuće programe prevencije za rešavanje problema nasilja u školama.

Ostali relevantni podaci o nasilju u školama na Kosovu

41. Dana 15. novembra 2016. godine, Ombudsman objavio mišljenje u vezi sa uticajem nasilja na zdravlje i društveni život dece, kao i merama koje treba da preduzmu nadležne

institucije. Cilj ovog mišljenja bio je da skrene pažnju na negativan uticaj nasilja nad decom, kao i na značaj njegove prevencije blagovremenom identifikacijom, prijavljivanjem i tretiranjem. Isto tako, dana 9. novembra 2022. godine, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama *ex officio* br. 331/2022 u vezi sa usklađivanjem odredbi sistema opšteg preduniverzitetskog obrazovanja Kosova sa pravima dece u obrazovanju.²³ U ovom izveštaju, između ostalog, su naglašeni faktori koji utiču na učešće u opštem preduniverzitetskom obrazovanju. Jedan od ovih pomenutih faktora je nasilje u školama. Rečeno je da se elementi koji uzrokuju nasilje u školama nalaze i unutar i van školskih kampusa. Nasilje u školama je povezano sa nasiljem u porodici, bulizmom, distribucijom ilegalnih supstanci i droga, prisustvom i aktivnostima preduzeć koje zloupotrebljavaju blizinu škola, lakim pristupom građana raznim oružjima itd. Takođe je naglašeno da svi ovi faktori mogu uticati na širenje nasilja u školama, koje zatim prouzrokuje ozbiljne posledice po dete i društvo.

42. Na osnovu istraživanja Novi glasovi, jedan od glavnih nalaza bio je da 78% dece izjavilo da je bulizam veoma ili umereno prisutno u njihovoj školi. Deca dalje identifikuju TikTok (78%), Snapchat (57%), škole i javne površine (52%), Instagram (45%) i Facebook (28%) kao mesta gde se bulizam često ili uvek dešava.²⁴
43. Bulizam se može desiti u različitim okruženjima, uključujući škole, kutkovi za igranje, na internetu i kod kuće. Bulizam može imati ozbiljne negativne posledice za žrtvu, uključujući fizičke i emocionalne poremećaje, akademske poteškoće i izolaciju iz društva.²⁵ Postoji koherentan osnovni i sistematski zakonski okvir u vezi sa nasiljem, ali nije ograničen samo na zakonske akte koji se ističu. Ustav je utvrdio da svako dete ima pravo da bude zaštićen zaštitu od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije.²⁶ Dok je Konvencija o pravima deteta utvrdila da strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu.²⁷ Iako KPD ne definiše izričito bulizam, Komitet za prava deteta je razradio značenje bulizma kroz Opšti komentar br. 13 o pravu deteta da živi slobodno od svih oblika nasilja. Komitet, prvenstveno nudi širok koncept bulizma kao negativne radnje koje se ponavljaju usmerenih ka jednom pojedincu ili grupi. Komitet takođe ističe da je bulizam zasnovan na nejednake dinamike moći gde postoji neravnoteža moći između nasilnika i žrtve, što žrtvu čini nezaštićenom. Takođe, radnje nasilnika imaju za cilj da prozrokuju patnju, strah ili poniženje za žrtvu.²⁸
44. Dok, specifični oblici bulizma koje je identifikovao Komitet KPD-a su: fizički, verbalni, psihološki i sajber bulizam. Fizički bulizam podrazumeva udaranje, šutiranje, guranje, ometanje i druge oblike fizičke agresije. Verbalni bulizam podrazumeva pozive, uvrede, uznemiravanje, širenje glasina, pretnje i druge oblike verbalnog zlostavljanja. Psihološki

²³<https://oik-rks.org/2022/11/10/raporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-3312022-lidhur-me-perafrimin-e-dispozitive-te-sistemit-te-arsimit-te-pergjithshem-parauniversitar-te-kosoves-me-te-drejtat-e-femijeve-ne-arsim/>

²⁴ <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Zerat-e-Rinj-2024.pdf/>

²⁵ Priručnika za provođenje Konvencija o pravima deteta, dostupan na:

<https://www.unicef.org/lac/media/22071/file/Implementation%20Handbook%20for%20the%20CRC.pdf>

²⁶ Ustav Republike Kosovo, član 50.

²⁷ Konvencija o pravima deteta, član 19.

²⁸ Komitet za prava deteta, Komentar br. 13: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc.c.gc.13_en.pdf

bulizam se izražava kroz socijalno isključivanje, zastrašivanje, emocionalnu manipulaciju i druge oblike emocionalnog zlostavljanja. Sajber bulizam znači korišćenje elektronskih uređaja za uznemiravanje nekoga, kao što je slanje pretećih poruka, objavljivanje štetnog sadržaja na internetu i imitacija žrtve.²⁹ Strane ugovornice KPD-a su u obavezi da spreče i reše sve oblike nasilja nad decom, uključujući i bulizam. To uključuje donošenje zakona i politika, obezbeđivanje programa edukacije i podizanja svesti i uspostavljanje službi podrške za žrtve.

45. Institucija Ombudsmana je tokom 2024. godine održala sastanke sa decom u školama i tokom razgovora sa njima, učenici su tvrdili da se nad njima primenjuje fizičko nasilje i da postoji i seksualno uznemiravanje u školi od strane nastavnika, ali prema njihovim rečima, rukovodstvo ih stalno prikriva i ne prijavljuje, ili i kada se prijavljuju, ne tretiraju se dostojanstveno.
46. Prema studiji koju je sproveo UNDP³⁰ u 2014. godini, kodeksi ponašanja se smatraju efikasnim sredstvom za sprečavanje nasilja i promovisanje bezbednosti u školama. Prema ovoj studiji, 97% nastavnika je izjavilo da njihove škole imaju kodeks ponašanja. Međutim, 25% učenika i roditelja nije obavешteno da li njihova škola ima takav kodeks. Ista studija ističe da, kako bi se rešila pitanja bezbednosti, većina škola je osnovala Savet za bezbednost, koji se sastoji od roditelja (40%), nastavnika (37%), direktora (37%) i učenika (27%). Samo 49% ovih saveta je funkcionalno, dok je 35% nastavnika izjavilo da njihova škola ili nema savet za bezbednost ili nisu obavешteni o njegovom postojanju. U školama su saveti za bezbednost funkcionalni, navodi se da su sastanci česti. 26% nastavnika je izjavilo da se savet sastao dva puta tokom prvog polugodišta, 10% je prijavilo tri sastanka, a 26% je prijavilo više od tri sastanka tokom istog perioda. Ovi podaci pokazuju da se organizacija i funkcionalnost saveta za bezbednost razlikuju od škole do škole, što odražava različite nivoe njihovog zalaganja i efikasnosti.

Inicijative i radnje za sprečavanje nasilja u školama

47. Bilo je aktivnosti koje su preduzele javne institucije, civilno društvo i drugi akteri za sprečavanje i adresiranje nasilja u školama. Projekti koji su opisani u nastavku na neki način ukazuju na resurse i potencijal za aktivnosti u cilju sprečavanja i adresiranja nasilja u školama na Kosovu. Ove intervencije ukazuju na to da postoji potencijal za intervencije većih razmera uz institucionalnu i međusektorsku podršku za sprečavanje i adresiranje nasilje u školama. Prema cilju projekta „*Sprečavanje nasilja u školama*“³¹ bio je stvaranje srednjih i osnovnih škola na Kosovu kao prijateljska i slobodna okruženja od nasilja. Aktivnosti su obuhvatale obuke i sastanke sa predstavnicima ODO, osnivanje Komiteta za prava deteta i organizaciju regionalnih konferencija i Sajma prava deteta. Rezultati uključuju osnaživanje mreže za sprečavanje nasilja, kreiranje centralne mreže, usvajanje protokola i izradu nacionalnog plana za sprečavanje i reagovanje na nasilje.
48. Vodič za sprovođenje Uredbe VRK br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja³² ima za cilj da pruža specifična uputstva za institucije preduniverzitetskog obrazovanja za sprovođenje Uredbe VRK br. 21/2013, koja se fokusira na sprečavanje i upućivanja nasilja u školama. On opisuje

²⁹ Priručnik za sprovođenje Konvencije o pravima deteta.

³⁰ https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ks/action_paper_alb.pdf

³¹ Kosovski centar za obrazovanje (KEC) - 2010-2012 Sprečavanje nasilja u školama (finansirano od strane UNICEF-a)

³² <https://masht.rks-gov.net/udhezus-per-zbatimin-e-rregullores-nr-21-2013/>

različite vrste nasilja, uključujući fizičko. Verbalno, emocionalno, seksualni i digitalno nasilje i pruža strategiju za sprečavanje nasilja kroz uspostavljanje kulture poštovanja i uključivanja, aktivnosti za podizanje svesti, obezbeđivanje pozitivnog školskog okruženja i pružanje savetodavnih usluga. Dokumentat u detalje opisuje procedure za identifikaciju i upućivanje slučajeva nasilja, uključujući prepoznavanje znakova upozorenja, ozbiljno shvatanje pretnji i uključivanje roditelja. Dalje, u dokumentu se naglašava značaj međuinstitucionalne saradnje i uključivanje različitih aktera, kako bi se obezbedio holistički i koordinisan pristup adresiranju problema nasilja u školama.

49. Priručnik za sprečavanje negativnih pojava u višim srednjim školama³³ ima za cilj da spreči negativne pojave u višim srednjim školama kroz vaspitno-obrazovni proces, podizanjem svesti o korišćenju opojnih droga, diskriminaciji i zloupotrebi informacionih tehnologija. Priručnik opisuje ulogu škole i kurikuluma u sprečavanju ovih pojava, informacije o adolescenciji i njenim rizicima, kao i građanske odgovornosti. Dokument pruža uputstva za planiranje i održavanje školskih časova, modele školskih časova za ključne teme i modul obuke. Cilj je poboljšanje učinka nastave i učenja, negovanjem građanskih vrednosti i zdravog ponašanja i izbegavajući konfliktne situacije unutar i van škole.
50. Tematski moduli za zaštitu dece³⁴ imaju za cilj da obezbede stvaranje bezbednog i podržavajućeg okruženja za učenike, promovisanjem kulture poštovanja i uključivanjem 12 modula na različite teme, kao što su sprečavanje nasilja u porodici, trgovina decom itd. Modul 1: Sprečavanje i upućivanje nasilja u školama ima za cilj da daje uputstva školskom osoblju za sprečavanje i upućivanje nasilja, stvarajući bezbedno i podržavajuće okruženje za učenike. Naglašava se značaj sprečavanja kroz razvoj kulture poštovanja, aktivnosti podizanja svesti, pozitivno školsko okruženje i podsticanje pozitivnog ponašanja. Pružanje savetodavnih usluga i praćenje društvenih mreža su takođe važni. Upućivanje i prijavljivanje nasilja zahteva prepoznavanje znakova upozorenja, ozbiljno shvatanje pretnji i uključivanje roditelja, prateći školske protokole. Efikasno sprečavanje i upućivanje zahtevaju saradnju osoblja, učenika, roditelja i zajednice kako bi se stvorilo bezbedno i prijateljsko okruženje.
51. Vodič za nastavnike i roditelje „Bezbednost dece na internetu“³⁵ ima za cilj da pomaže roditelje i vaspitače u zaštiti dece od opasnosti na internetu i nasilja u školama, podizanjem svesti o opasnostima i pružanjem zaštitnih mera. Vodič sadrži informacije o bezbednom pristupu internetu i savete za roditelje i vaspitače kako bi obezbedili da deca koriste internet na odgovoran i bezbedan način, promovisanjem podržavajućeg i edukativnog okruženja. Kroz ovaj vodič, cilj je podizanje svesti i obezbeđivanje sredstava za zaštitu dece od opasnosti na internetu i nasilja u školama, uključujući konkretne mere za njihovo praćenje i zaštitu.

Podaci iz fokus grupa sa roditeljima, nastavnicima i učenicima

52. Za potrebe ovog izveštaja realizovane su dve fokus grupe sa roditeljima, dve fokus grupe sa nastavnicima i dve fokus grupe sa učenicima u vezi sa nasiljem u školama. Isto tako, obavljen je intervju sa školskim psiholozima. Jedna od svake kategorije je sprovedena je

³³ <https://masht.rks-gov.net/DORACAK-PER-PARANDALIMIN-E-DUKURIVE-NEGATIVE-NE-SHKOLLA-TE-MESME-TE-LARTA/>

³⁴ <https://masht.rks-gov.net/ep-content/uploads/2023/09/Moduli-ALB.pdf>

³⁵ <https://www.childrights-ks.org/site/assets/files/1391/udhezues-per-prinder-dhe-edukator.pdf>

u tri različite škole u glavnom gradu, dok su 3 ostale sa svim pomenutim kategorijama realizovane u jednom ruralnom području regiona Lipjlana.

53. U fokus grupi sa roditeljima u gradu, dva roditelja su prijavila ozbiljne incidente nasilja. Jedan od njih je rekao da je bio primoran da promeni školu svog deteta zbog ponovljenog nasilja nad njegovim sinom i nedostatka intervencije direktora i školskog osoblja da preduzmu mere protiv nasilnika. Prema njegovim rečima, ova situacija je izazivala stalnu uznemirenost i nespokoj u njihovoj porodici u dužem periodu. Uprkos brojnim žalbama, on je izrazio razočaranje zbog nepreduzimanja postupaka protiv učenika koji je izazvao nasilje. Još jedan roditelj je prijavio da je tuča koju je njeno dete doživelo u školi objavljena na društvenim mrežama i da je sada nemoguće da je briše sa interneta. Za razliku od prvog slučaja, ona je rekla da je škola preduzela disciplinske mere protiv svih strana umešanih u incidentu nasilja. Roditelji, posebno u gradu, izjavili su da su zabrinuti za fizičku bezbednost svoje dece u školi i na školskom dvorištu.
54. Generalno (u gradovima i selima), roditelji su izjavili da je najčešći način upravljanja vršnjačkim nasiljem je kroz posredovanje, gde se traži pomirenje između uključenih strana. U ovim slučajevima, roditelji se takođe pozivaju na konsultacije i da doprinesu rešavanju situacije. Roditelji su izjavili da nisu čuli od svoje dece da su učestvovali u bilo kakvim aktivnostima ili programima za sprečavanje nasilja. Nastavnici u gradu su izjavili da provode dosta vremena rešavajući disciplinske probleme u učionici. Ovaj podatak je u skladu sa potrebama za obukama koje su naveli nastavnici u ovoj studiji. Takođe, oni su naglasili da trenutne disciplinske mere nisu dovoljne za smanjenje nasilničkog ponašanja, posebno među učenicima sa stalnim tendencijama za nasilje. Nastavnici predlažu preduzimanje strožih mera protiv počinitelaca nasilja, uključujući i novčane kazne, kao način za sprečavanje nasilničkog ponašanja. Oni su takođe tvrdili da se često učenici u problematičnim situacijama jednostavno prebacuju iz jedne škole u drugu kao rezultat izbacivanja, što često ostaje poslednja disciplinska mera, bez suštinskog rešavanja problema u ponašanju.
55. Nastavnici su izjavili da nisu pohađali adekvatne obuke i da ne poseduju potrebne veštine za primenu alternativnih oblika discipline, kao što je pozitivno disciplinovanje ili druge efikasne metode koje se mogu koristiti u učionici. Ovi pristupi bi bili korisni u tretmanu učenika koji pokazuju nasilničko ponašanje ili imaju probleme u ponašanju. Nedostatak ovih veština sprečava nastavnike da upravljaju takvim situacijama na konstruktivan i preventivan način.
56. Nastavnici su izjavili da neadresiranje vršnjačkog nasilja može dovesti do eskalacije sukoba čak i među odraslima, uključujući roditelje i školsko osoblje. Kao primer, oni su naveli jedna slučaj iz Zlokućana u Lipljanu, gde se mala svađa između učenika pretvorila u veliki sukob u koji su se umešali i članovi porodice i završila se ubistvom, što svedoči o ozbiljnosti posledica kada se vršnjačko nasilje ne tretira blagovremeno. Ova situacija ističe hitnu potrebu za efikasnim intervencijama i održivim rešenjima u upravljanju konfliktima u školama. Nastavnici u gradu i selu, uključujući i menadžera škole u selu, nisu bili upoznati sa Protokolom za sprečavanje nasilja u školama, koji uređuje odgovornosti škola i institucija u slučajevima nasilja u školama. Oni su takođe potvrdili da je verovatno da neprijavlivanje nasilja od strane škola i neusglađenost između statistike Policije Kosova i SUIO-a postoji zato što škole pokušavaju da čuvaju svoju reputaciju institucija bez nasilja.

57. Učenici u ruralnom području koji su izjavili da su bili umešani u fizičku tuču izjavili su da su bili izbačeni iz škole na tri dana i da su ih roditelji grdili. Oni su izjavili da je sukob između vršnjaka rešio direktor škole u prisustvu roditelja, gde su se strane izvinile i obećale poboljšanje u disciplini. Učenicima je bilo jasno da će uslediti izbacivanje ako se incident ponovi i da će trajati duže nego prethodnog puta. Učenici su izjavili da se incidenti nasilja prvobitno prijavljuju razrednim starešinama i da nemaju dodatna saznanja o drugim procedurama. Učenici nisu prijavili nikakvu posebnu obuku ili predavanja o sprečavanju nasilja.
58. Dana 15. aprila 2025. godine, Ombudsman je primo na sastanku predstavnike različitih grupa dece koje se bave pravima deteta. Deca su bila predstavnici Dečje skupštine iz Prištine i Mitrovice, grupe Respect Our Rights – ROR, SOS Dečja sela Kosovo, kao i HANDIKOS-a i grupe Mesec. Ombudsman je obavestio decu o pripremi izveštaja koji tretira odgovornosti države u vezi sa nasiljem u školama. Tokom diskusije, predstavljeni su početni nalazi istrage i deca su podelila svoja mišljenja o sukobima koji se dešavaju među učenicima i drugim povezanim problemima. Tokom sastanka, deca su pokrenula nekoliko ključnih zabrinutosti vezanih za njihovu bezbednost i blagostanje u školama. Oni su istakli da nasilje u školskim okruženjima i dalje predstavlja ozbiljan i rastući problem. Pomenuto je doživljavanje psihološkog nasilja od strane nastavnika, kao i emocionalni pritisak koji roditelji često vrše, posebno pre održavanja testova. Još jedno pitanje koje izaziva zabrinutost bio je nedostatak psihologa u školama i nedovoljno tretiranje slučajeva od njihove strane. Isto tako, istaknut je nedostatak funkcionalnih bezbednosnih kamera u mnogim školama, što, zajedno sa drugim nedostacima u bezbednosnoj infrastrukturi, predstavlja opasnost za učenike. Deca su takođe istakla nedostatak saradnje između škola, policije i centara za socijalni rad, naglašavajući da ovaj jaz u prijavljivanju ometa efikasno tretiranje slučajeva, jer mnoge škole odlučuju da ih ne prijavljuju kako bi sačuvali svoj imidž. Takođe su izražena zabrinutosti zbog bulizma učenika zbog njihovog odevanja ili ekonomskog statusa, zbog poteškoća sa kojima se nastavnici suočavaju u upravljanju problematičnih situacija, kao i zbog nedostatka adekvatnog prevoza za učenike sa invaliditetom, što direktno utiče na njihovo psihološko zdravlje. Na kraju, istaknut je nedostatak kutija za žalbe u školama i zatraženo je redovnije i vidljivije prisustvo policijskih službenika u školama i oko škola, kao i bolje adresiranje pitanja vezanih za sajber bezbednost.

KONSTATACIJE

59. Nakon analize i procene gore navedenih informacija, Ombudsman utvrđuje da u školama na Kosovu postoji nasilje nad učenicima, koje vrše kao vršnjaci tako i nastavnici.
60. Ombudsman smatra da je nasilje u školama zabrinjavajuća pojava koja negativno utiče ne samo na mentalno i fizičko zdravlje učenika, već i na kvalitet obrazovnog procesa. Stoga je neophodno izraditi konkretnu i efikasnu strategiju za rešavanje ovog fenomena u školama na Kosovu.
61. Ombudsman smatra da nadležni javni organi nisu preduzeli dovoljne korake da zaštite decu od nasilja, iako zakonski okvir na Kosovu zabranjuje fizičko kažnjavanje i druge oblike nasilja nad decom.

62. Ombudsman smatra da se nastavnici suočavaju sa poteškoćama u rešavanju disciplinskih problema i izražavaju potrebu za obukama za alternativne metode disciplinovanja. Učenici doživljavaju nasilje od strane vršnjaka i nastavnika, što ukazuje na nedostatak fizičke bezbednosti u školskom okruženju. Ova situacija ističe neophodnost hitnih intervencija kako bi se stvorilo bezbedno, podržavajuće i pravično okruženje za sve učesnike u školama.
63. Ombudsman smatra da roditelji izražavaju značajnu zabrinutost zbog bezbednosti njihove dece u školama i da su u nekim slučajevima bili primorani da promene školu svog deteta zbog ponovljenog nasilja i nedostatka intervencije od strane školskog osoblja.
64. Ombudsman smatra da je trenutni sistem za prijavljivanje nasilja u školama neefikasan, što ozbiljno šteti pravnoj odgovornosti i polaganja računa u vezi sa nasiljem u ovim institucijama. Nedostatak pravilnog i efikasnog prijavljivanja može značiti da se mnogi slučajevi nasilja uopšte ne adresiraju ili da se ne tretiraju na odgovarajući način od strane školskih organa.
65. Ombudsman smatra da, iako postoje zakonske politike i protokoli za sprečavanje nasilja u školama, sprovođenje i praćenje ovih mera u praksi nisu dovoljni.
66. Ombudsman smatra da neprijavljivanje nasilja od strane škola sprečava prepoznavanje i službeno adresiranje ovog problema. Stoga, postoji hitna potreba za jačanjem odgovornost i rigoroznijem praćenju sprovođenja zakonskog okvira, sa posebnim naglaskom na Uredbu br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja.

Ombudsman na osnovu gore rečenog, u skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosova: „*Ima pravo da vrši preporuke i predlaže mere onda kada primeti kršenje prava i sloboda ljudi od strane organa javne administracije i ostalih državnih organa*”. U smislu člana 18. stav 1.2 Zakona o Ombudsmanu, odgovornost Ombudsmana je: „*[...] da skrene pažnju na slučajeve kada institucije krše ljudska prava i da podnese preporuke da se prekine sa takvim slučajevima [...]*”

Stoga, Ombudsman

PREPORUČUJE

Ministarstvu obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija:

1. *Da ojača mehanizam odgovornosti za preduniverzitetske obrazovne ustanove u sprovođenju zakonskog okvira sa posebnim fokusom na Uredbu br. 21/2013, kojim se utvrđuje protokol za sprečavanje i upućivanje nasilja u ovim ustanovama.*
2. *Da analizira i procenjuje obim nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama, kako bi se preduzele odgovarajuće i efikasne mere za njegovo sprečavanje i tretman.*
3. *Da izradi sveobuhvatnu multisektorsku strategiju, koja uključuje resorna ministarstva, kao i akcioni plan sa konkretnim, odgovarajućim i efikasnim merama za sprečavanje i tretiranje nasilja u školama, u skladu sa zakonima, uredbama i drugim pravnim aktima.*
4. *Da nadgleda i vrši inspekcijski nadzor funkcionisanju obrazovnog sistema obezbeđujući sprovođenje zakona i podzakonskih akata u oblasti preduniverzitetskog*

obrazovanja, uključujući i one koji propisuju kazne za nasilje u školama i sprovođenje važećeg zakonodavstva.

5. *Da garantuje da ustanove preduniverzitetskog obrazovanja podnose periodične izveštaje o slučajevima nasilja u školama.*

Opštini Dečane

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Dragaš

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*

5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Kosovo Polje

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Uroševac

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim*

ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.

5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Gračanica

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Elez Han

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*

4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Istok

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Kačanik

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*

3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Kamenica

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Klina

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje*

unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.

- 3. Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
- 4. Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
- 5. Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
- 6. Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Klokot

- 1. Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
- 2. Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
- 3. Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
- 4. Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
- 5. Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
- 6. Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Lipljan

- 1. Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
- 2. Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične*

medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.

3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Mališevo

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Mamuša

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*

2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Južna Mitrovica

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Novo Brdo

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Obilić

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*

6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Parteš

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Peć

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*

5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Podujevo

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Priština

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim*

ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.

5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Prizren

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Orahovac

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*

4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Ranilug

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Štrpce

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*

3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Štimlje

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Skenderaj

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje*

unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.

3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Suva Reka

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Vitina

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične*

medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.

3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Vučitrn

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Severna Mitrovica

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*

2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Zubin Potok

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Zvečan

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Leposavić

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*

6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Glogovac

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Đakovica

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*

5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Junik

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.*
5. *Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
6. *Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

Opštini Gnjilane

1. *Da poboljša infrastrukturu i fizičku bezbednost u svim ustanovama preduniverzitetskom obrazovanja, uključujući adekvatnu rasvetu u školskim dvorištima, postavljanje bezbednosnih kamera i stvaranje bezbednih zona za učenike.*
2. *Da obezbedi da Opštinska direkcija za obrazovanje sarađuje sa Policijom Kosova, Opštinskim savetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrima porodične medicine, drugim partnerima i zajednicom, kako bi se stvorilo bezbedno okruženje unutar i oko obrazovnih ustanova, omogućavajući strukture podrške za sprečavanje i adresiranje incidenata nasilja u školama.*
3. *Da ojača praćenje na lokalnom nivou kroz redovne inspekcijske nadzore u školama, uz garancije da oni sprovode relevantna pravila i zakone o sprečavanju nasilja u školama.*
4. *Da obezbedi da nastavnici i drugo stručno osoblje budu upoznati sa Uredbom br. 21/2013 o protokolu za sprečavanje i upućivanje nasilja u preduniverzitetskim*

ustanovama obrazovanja, kao i o njihovim obavezama i odgovornostima u vezi sa sprečavanjem nasilja.

- 5. Da organizuje obuke za nastavnike i drugo stručno osoblje sa fokusom na razvoj znanja i veština za upravljanje slučajevima nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim ustanovama.*
- 6. Da sprovodi istraživanja o stanju prava deteta, sa fokusom na sprečavanje i eliminisanje nasilnih akata i postupaka u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova.*

U skladu sa članom 132. stav 3. Ustava Republike Kosovo („Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u skladu sa zakonom“) i članom 28. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („Autoriteti, kojima je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja“), ljubazno vas molimo da nas informišete o radnjama koje ćete preduzeti u vezi sa ovim pitanjem.

S poštovanjem,

Naim Qelaj

Ombudsman